

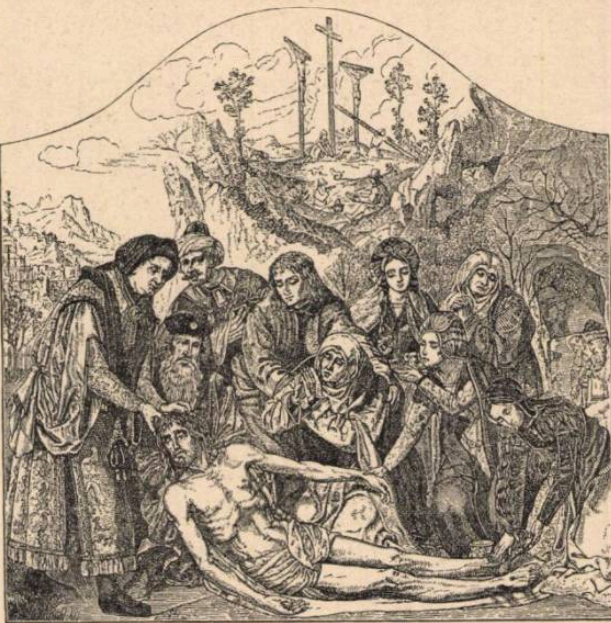
zelíthetetlené a művészeti ábrázolásra, még akkor is, ha később tanítványai előtt megjelenve, velők étkezik és megmutatja nekik sebhelyeit. Mindenesetre jellemző, hogy a legnagyobb mesterek előtt a Golgotha volt az a határ, melyen belől a krisztusi drámából tárgyat merítettek. A művészet azonban éppen úgy az anyagnak, mint az eszmének formája, s kifejezése nemcsak a művészi gondolatnak, de az egyéni és a nemzeti impulzusoknak is. Csak így lehet megérteni a különböző idők és mesterek művészeti irányja közötti nagy eltérést s csak a művészet ilyen természetének föltételéből kiindulva, tanulmányozhatunk és érthetünk meg minden irányt a maga jellegzetességében, a nélkül, hogy abba az egyoldalúságba esnénk, mely csak bizonyos iskolákat tud méltányolni, s mindent elvet, a mi álláspontjával és kora felfogásával nem összhangzik, a helyett, hogy minden iskolában azt keresné, a mi lényeges és jellemző azokra a föltételekre nézve, melyek között létrejött.

Ezek a szempontok az irányadók Krisztus halála képzőművészeti ábrázolásainak felfogásában is, kezdve a byzanci művészet merev gépiességétől, fel a velencei iskola legvirágzóbb szakáig, melyet *Titian* képvisel legkiemelkedőbben s melyben *Taine* szerint már «két korszak és két szellem irányja foly össze, a letűnő kereszténység és a feltámadó pogány világnézeté». És a művészi eszmék egyik más körében sem hagytak oly mély nyomokat hátra e változások, nem hatottak oly átalakítólag, mint éppen a krisztusi legendák tárgyalásában. *Titian*, bár számos Madonna- és oltárképet hagyott hátra, mégsem tekinthető tulajdonképeni egyházi festőnek. Őt a természet teljesen kielégítette, mitsem keresett azontúl; a vallásos extasisnak nem ismerte azt a nemét, mely az előtte élt olasz festőket (*Rafaelt*, *Michel Angelót*, *Da Vincit*) jellemezte, ép és egészséges költőisége a létező, a természetes és érzékileg felfogható felé fordult s éppen azért az ő «Keresztről levétele» — bár nagy szabású mű, nem egyéb egy pogány tragédiánál, annyira ellökte magát a keresztény hagyományoktól. S hogy a tárgy nagysága mégis mennyire vonzotta, mutatja, hogy élete utolsó hónapjait «Pietá»-ján, Krisztus sirba tételén dolgozva töltötte, melyet a frari-i egyház számára készített. A ragály következtében, mely ez időben pusztított Velencében, meg volt tiltva bárkinek holttestét a város templomaiban temetni el, de *Titian*ért kivételt engedtek e szabály alól is.

Az ó-németalföldi festő-iskola is korán tárgyául vette Krisztus kinszenvedését és halálát, bár merőben ellenkező izléssel és technikával fejezte azt ki. *Quentin Matsys*, a híres «antwerpeni kovács» egyik legbevérgettebb festménye az, mely «Krisztus sirba tételét» tünteti fel. Távol, a meszsze háttérben látszik a Kalvária-hegy, tetején a három kereszttel, melynek kettőjéről még ott csüng le a két lator, míg a harmadik üres. Közvetlen az előtérben Krisztus testét a szent anya és környezete emelik. Távolban Jeruzsálem városa látszik. Természetesen a képen sok hiba van, úgy a színezésben, mint a csoportosításban és anatómiai tekintetben, de a hangulat teljes. *Raphael*, *Angelo*, *Da Vinci* korábbi műveivel összehasonlítva, a festmény fogyatékoságai nagyon is szembeötlők, de nem szabad feledni, hogy *Matsys*ra nézve Olaszország még nem létezett, művészeit ő nem ismerte, a renaissanceről mitsem tudott; egyedül állott, nem volt kivel összehasonlítani magát, hogy lássa, miben hibázott, miben tünt ki. Daczára az arczok kellemtelenségének a szinte groteszk csoportosításnak, senki, a ki a jelenet mély pathosza iránt érzékkel bír, nem tekintheti megindulás nélkül e képet. A művész lelke van e műbe belélehelve, szíve mélyéből festette azt, s nem nyomhatjuk el csodálatunkat a művész mély érzése, odaadása iránt.

Quentin Matsys az átmenetet képezi az ó-németalföldi miniaturista festőkről *Rubens* és iskolája ragyogó stíljére. Ő maga színeit sok merészséggel vegyítette, erővel kezelte az ecsetet s értette az éles ellentétek titkát. Hús-színeinek oly fénye és melegsége volt, a melyet egy kortársánál sem találunk. *Mensaert*, ki 1760-ban látta ezt a festményt, így kiált fel: «Bár közel kétszáz éve, hogy e kép készült, színei oly frissek, oly szépek, hogy az ember azt hiszi, miniaturret lát.»

Ugyanezek a becses tulajdonságok teszik értékessé a Louvreban levő «Keresztről levétele» is, melyet hosszú időn át tévesen *Leydeni Lukácsnak* tulajdonítottak. Ez élettelen kép közepén,

A KERESZTRŐL LEVÉTEL. Quentin Matsys festménye.

mely aranyos háttérrel fényes színekkel van festve, *Nicodemus* áll létrán, leemelve Krisztust a keresztről. Egy cseléd segít neki és támogatja Krisztus balkarját, míg a jobbat a gyászoló nők egyike fogja. Mellettek *arimathiai József* és *Mária Magdolna* áll, mögöttük egy más asszony, a töviskoronával. Balfelől *János* támogatja az ájult szüzet. Az előtérben csontok vannak, illatszer-tartó és más járulékok, melyek az akkori képeken mindig előfordulnak. E képen is ugyanaz a hibás rajz, hanyag stílus, és fonák testállások, melyek elárulják az olasz iskola izlésével nem ismerős művészt. A redőzetek rendkívül szögletesek, az öltözetek épenséggel furcsák, mint p. o. *Mária Magdolna* zöld keztyűi, anynyira, hogy a figyelmetlen szemlélő könnyen szándékos bizarrságnak tarthatná az egészet. De közelebről tekintve feltűnnek a mű sajátos naiv bájai. *Matsys* oly tökélyvel adja vissza az ijesztő sápadtságot, a merev szögletességet, a megdöbbentő pathoszt, melylyel a halál árasztja el környezetét, mint ez kevés művésznek sikerült. A halál itt nem visszataszító vagy természetellenes, hanem lesújtó, a szüzanya gyötrelme, a gyászoló bűja, a jelenet szomorúsága, mind lelkiismeretes és hű magyarázót találnak benne. Az arczok olyanok, mintha portait-k volnának, különösen *Magdolnáé*, s a ki egyszer látta, nem mosódik el emlékezetéből.

A németalföldi mesterek közül egyik legnagyobbak, *Van Dyck*nak, legelső hiteles műve is a «Kereszthordozás» volt, az antwerpeni dominikus temploma számára. Másik két festményét, mely Krisztus halála történetére vonatkozik, az «Ecce Homo»-t és «Krisztust az olajfák hegyén» mestere és tanítója, *Rubens* számára festette, ki az utóbbit különösen oly nagyra becsülte, hogy termében a díszhelyre tétette, s vizszozásul istállójából a legjobb lovat adatta *Van Dyck*nak. Még egy negyedik ily tárgyú műve a nagy mesternek a «Kereszt fölállítás», *Courtrayban*, egyike a legsodáltabb remekeknek.

A legnagyobb régi mesterek közül nem egy, mint *Rembrandt*, *Dürer*, festményét sajátkezűleg metszette is. De a metszés, mint önálló műfaj is nem egyszer vette tárgyául a nagy keresztény tragédiát. A legrégibb német metszők közt *Schöngauer Márton* a legtöbb erőt és eredetiséget mutatja, valamint rendkívüli ügyességet a technikai kezelésben. Krisztus megostoroztatása, bár kissé merev és góthikus modort árul el, rendkívül közvetlen hatású mű, s mint egyike a legritkább és legkeresettebb műkincseknek is méltó a bemutatásra. *Rembrandt* metszetei teljesen ugyanazon előnyökkel és fogyatkozásokkal bírnak mint festményei; a formai kellem megvetésével, alakjai darabosak, elnagyoltak; egy rút öreg asszony rá nézve tán vonzóbb modellül szolgált, mint a legszebb ifjú lány, de kompozíciójának benső igazsága, árnyékának és világosságának meglepő hatása, mind a nagy mesterre vallanak. Krisztust nagy «Ecce Homo»-ja metszetében abban a pillanatban ábrázolja, mikor *Pilátus* a népek megmutatja. Az előtérben a lázongó népesoport, a kegyetlen papok és farizeusok, *Pilátus* maga álnokul, ingadozva, s mindenekelőtt a Bánat embere, tövissel koronázva, a mint zaklatottan s fájdalmas tekintettel emeli a magasba fejét, mely egyenesen a szívbe nyilallik, egyike a legnagyobb sza-

básu kompozícióknak és sok rokon vonást mutat *Munkácsy* híres remekével.

Semmi sem mutatja inkább a modern művészet merőben technikai fejlettségét a múlt idők nagy mestereivel szemben, mint az a tény, hogy az újabb festők ritkán mernek megpróbálkozni e nagyszerű történeti és bölcselmi tárggyal. A francia klasszicisták és *Poussin* sokkal inkább az ókori mythologia bilincsei közt mozogtak, *Boucher* és kora sokkal frivolebb életnézetnek voltak tolmácsolói, semhogy a nagy keresztény dráma fonságát átérzhették volna. Még *Overbeck* és követői is hamis és ferde utakon próbálták feltámasztani a keresztény vallásos ideált. Csak utabban adott ez irányban is *Doré* igazán nagyot azokban a festményeiben, melyeknek tárgya *Pilátus* nevének álma, Krisztus a mint a praetoriumot elhagyja, és Krisztus a mint a templomba lép. A gazdag képzelem, a clair-obscur mesteri hatása, a mozgalmas és élénk tömegek, a mély erkölcsi tartalom olyan ezekben, melyet *Tintoretto* és *Michel Angelo* óta senki sem mult felül, az Üdvözítő fonséges, isteni alakja pedig, a mint a praetoriumról leszáll, egyenesen ritkítja párját. De a rajz néhol hiányos, a modoroság nincs mindenütt leküzdve s az is igaz, hogy e festmények ép oly hatást tennének fehérben és feketében. *Munkácsy* marad még *Doré* mellett is a dicsőség, hogy ebben a nemből Krisztus és *Pilátus*ban az újabb időben a legszebbet, legtekélyesebbet alkotta. V.

ELSŐ BENYOMÁSOK KELETINDIÁBAN.

A hindu társadalom alaptörvényei.

Dr. DUKA TIVADARTÓL.*

A világosi napok következményei különféle irány felé vezettek a menekültek életpályáját. Az én megrongált egészségem *Gräfenberg* felé irányza lépteimet s több hónapi ott időzés után, baráti közreműködés segélyével, Párisba mentem és ott állapodtam meg azon szándékkal, hogy az orvosi pályára adjam magamat, mely jövő hivatásomul szolgálna s mindennapi kenyeremet biztosítaná.

Váratlan nehézségek lehetetlenné tévők tervemnek megvalósítását a francia fővárosban, Anglia felé kelle fordulnom s itt sikerült is a *St.-George's Hospital* orvosi iskolájában, melyet a nagynevű orvos, *Sir Benjamin Brodie* alapított, rokonszenves és barátságos befogadásra találnom s ezt tette sok, igen sok nehézségnek daczára lehetővé, hogy tanulmányaimat bevégezzem, a sebesi és a belgyógyászati vizsgákat letegyem s 1853 október havában angol orvostudorrá fölavattassam. Jövöm hatásköre *Field-marshal Sir George Pollock* ajánlata és pártfogása által lőn megjelölve, ki Kelet-Indiába szóló tábori orvosi kinevezést biztosított számomra.

1853 december havában búcsút vettem Angliától s az akkori szokott úton indultam a távoli kelet felé, még pedig Franciaországon, Egyiptomon, a Veres-tengeren s az indiai Océánon át s 1854 február 14-én Bengáliában, a birodalmi kormány székhelyén, Kalkuttában, szállottam partra. Ez volt kezdete hosszú éveken át folytatott angol szolgálatomnak, mely éppen egy negyedszázad múlva, azaz 1877. április havában érte végét.

A krími háború előtti időkben a közlekedés Párisból Franciaország földközi tengerpartjához, t. i. Marseille-be legnagyobb részben még gyorskocsin történt; a vasutak azonon a tájakon még csak részben voltak kiépítve s az átszállítás Egyiptomon keresztül, a régi nilusi csatornán Bulakig s onnan túl a sivatagon át ösvérek által vont taligákon és tevék hátán ment végbe. Kelet-Indiában is csak későbbben fogtak hozzá a vasutak kiépítéséhez; az 1854-iki állapot tehát ahhoz képest, a mit ma szemlélünk, egészen más volt.

Előre bocsátom ezen megjegyzéseket, minek-

* A zemlénmegyei orvos-gyógyászati egyesület ismeretterjesztő estélyén tartott előadás.

előtte számot adnék azon benyomások felől, melyek keletindiai életem első napjaiból emlékeztetben megmaradtak.

Gőzösrünk január 4-ikén indult el Southampton kikötőből Alexandria felé s Suezben egy másikra rakodtunk át s február 13-ikán este a bengáliai öbölben vetettünk horgonyt; a következő reggeli órákban beállott a dagály, mely bennünket szerencsésen utunk végére juttatott. Kalkutta a Hugli folyam balpartján fekszik, nyolczvan tengeri mérföld távolságra a bengáliai öböltől. Ez az öböl befogadja a Himalayában eredő Ganga folyam valamennyi ágazatait és a Tibetből jövő Brahmaputra vizeit. A vidék Kalkutta felé posványos, alantas alluvialis lapály, tropikus növényzetben gazdag.

A fővároshoz közeledvén, a partokat pálmákkal s egyéb délszaki növényekkel látjuk elpve; a tulsó parton van a kormány terjedelmes fűvészkertje, a «Botanical Garden», mely Kelet-Indiának legtekintélyesebb botanikai intézete.

A kikötőnél kezdődik a külváros és a bambusz, fügefa és pálmák között épült szép emeletes házak eléggé tanuskodnak az itt lakó bennszülöttek és európaiak vagyonságáról.

Kalkutta városa nagy területű gyepek térségén áll. Monumentális épületei nagyszerű félkör alakjában vannak kiépítve: középen az alkirályi palota, jobbra a székesegyházzal, balra a törvényszéki és más állami épületekkel valóban impozáns látvány a szemlélőnek. Ugyancsak itt van a William-erőd is, mely az angolok első letelepedése óta mindig nagy szerepet játszott a történelemben.

Kalkutta, a birodalom fővárosa az éjszakai szélesség 22°34', és a nyugati hosszúság 88°23' foka alatt fekszik. Mikor tehát a nap itt leszáll, ugyanakkor Londonban déli tizenkettőt üt a toronyóra.

A múlt század elején három szegényes indiai falucska: Sutanati, Govindpúr és Kalikata jelezte azon eredeti helyet, melyen ma a közel egy milliónyi lakost számláló székváros terül el; s ez a «City of Palaces», a paloták városa. Az angol kereskedők a Delhiben székelő Aurungzeb mogulnak vagy császárnak fiától, Azim hercegtől vásárolták meg ama három kis helységet és első gondjuk volt biztonságuk végett eme helyen erősséget építeni, melynek birtokát felszázadon keresztül háborítatlanul élveztek. De 1756-ban Suraj-ud-daula, Bengáliának mohamedán uralkodója, bevette az erősséget és benne 146 európai foglyot június 20-án egy olyan szűk kazamata-üregbe záratott, hogy a tikkasztó nyári éjén át a foglyok legnagyobb része megfult s másnap virradóra csak 23-an maradtak életben. Ez az esemény a történelemben «The black hole of Calcutta» — «a kalkuttai fekete barlang» nevezete alatt van följegyezve.

Az erre következő 1757-ik év január havában Clive tábornok visszavette a William-erősséget s öt hónappal később kivívta a döntő csatát Plassen rónán, mi által vége szakadt a mohamedán uralomnak alsó Bengáliában. Ezen naptól fogva kezdődik az angol hatalomnak fokozódó gyarapodása, mely végre megalkotja a keleti nagy birodalmat s az angolok uralma alá helyezé kétszázötven millió embernek sorsát.

Geográfiai terjedelme Hindusztnak keletről nyugatra egyenes vonalban 1900 angol mérföld, s ugyanannyi éjszaktól délre. E szerint a kelet-indiai angol birtok körülbelül olyan nagy, mint az orosz birodalmon kívüli egész Európa.

E világrészben egy idegen elem, mely nőt és gyermeket ide számítva, alig tesz kétszázötven ezeret, gyakorolja az uralmat. Azon gyakran fölmerülő kérdésre, hogy 60 ezer európai katonával mi módon bír uralkodni az angol kétszázötven millióra menő lakosság felett? a válasz az, hogy bizony nem erőszakkal; mert ily módon Indiában európainak boldogulni nem lehet. Az angolnak inkább az volt a föladata, hogy ráparancsolja a békét az egymással viszálgató uralkodókra és népekre, s hogy megszüntesse az ellenségeskedést a különböző vallások követői között, s megővja a birodalmat kívülről jövő megtámadások ellen.

A lakosság számát tekintve, az angolok közvetlen hatalma alatt áll 199 millió; a félig független bennszülött tizenhárom uralkodó és kormány alatt él 56 és fél millió; összesen tehát 255 és fél millió lélek. Ezek között a főrangú kaszthoz (a bráhmán és rajputhoz) 21 és fél millió tartozik; az őslakók vagy hinduk száma

184 és fel millióra tehető, s végül ötven milliót a mohamedán lakosság tesz.

Nem lesz érdektelen ugyanitt az európai lakosság számát fölemlíteni. A legutolsó népszámlálás szerint 245,067 volt az európaiak száma, bele nem értve a 37,921 lelket kitevő félévűeket.

Kormányzatra nézve Keletindia három részre, vagyis «Presidency»-re van felosztva, ugymint: a bengáli, madrasi és bombayi kormányzóságokra s ezek mind az alkirály fenhatósága alatt állanak.

Vannak ugyan Francia- és Portugal-országoknak is birtokai a tengerparton, így Chandernagore, Pondicherry stb., melyek azonban kis területöknel fogva számításba alig jöhetnek.

Február közepe Alsó-Bengáliának azon időnyére esik, melyben az üdítő hűvös évszak elbucszik, hogy a forró hónapoknak engedje át a helyét.

Az itteni tropikus éghajlat három meghatározott, egymást szabályszerűen követő évszakra oszlik, ugymint: a forró- és szárazra, mely február második felétől június első hetéig; a nedvesre és forróra, mely júniustól október közepéig, és végül a hűvös évszakra, mely a többi hónapokon keresztül tart.

A forró évszak alatt a hőmérő Kalkuttában 30—35 Celsius fokra, Sindh és Baluchistán határán pedig 50—55 Celsius fokra is felszökik; de Simlában s más himalayi állomásokon a nyári hónapokban kellemes, a miénkhez hasonló légmérséklet uralkodik.

Az esőzések mennyisége is igen változatos. Sinah tartományban például alig esik az eső egész éven át, ellenben Cherrapunji állomáson a Himalayák délkeleti sarkán az angol pluviométer (esőmérő) öt-hatszáz hüvelyknyi csapadékot jegyez fel évenként. 1861-ben mesés mennyiségű esőről van téve jelentés, tudniillik 805 hüvelyk csapadékról.

Az idények lefolyása tehát ezen terjedelmes birodalomban helyi körülményektől van föltételezve, és e szerint igen változatos.

Kelet-India másik nevének, Hindusztnak azaz a Hinduk hazájának eredetét az Indus folyammal hozzák kapcsolatba.

Geográfiai alakja háromszöget ábrázol, melynek alapvonala éjszakra a Himalayák láncolatára dől, csücske pedig a Komorin-fokban hegyeződik. A háromszög nyugati oldalának nagy részét Arabia tengere, keleti részét pedig a bengáli öböl s az indiai óceán vizei mossák. Kezdve a 8-ik foktól a 15-ik éjszakai fokig, tehát az aequator hőség legforróbb vidékeitől a mérsékelt zónát éjszakra fel jóval meghaladó szélességi fokig, képzelhetni mily éghajlati különbségeknek kell ott uralkodni.

Kalkutta a tengerparthoz való közelsége miatt gyakran ki van téve pusztító cyklonoknak, a midőn ezerekre menő ember- és állatélet s mértőföldre terjedő termékeny területek esnek áldozatul. Ily pusztítás eredményeinek szemtanuja voltam 1864 október havában, a midőn a fővárosban 563 köépület jelentékenyen megkárosult, 102 épület pedig összeroskadt s negyvenezernél több cserép- és szalmafedelű indiai ház valósággal megsemmisült; a kikötőben 195 hajó közül csak 23 maradt meg épségben, 31 nagyobb hajó pedig teljesen elveszett; a szép fasorok a folyam mindkét partján, különösen pedig a botanikai kertben, tönkre mentek.

Rendes körülmények között s kedvező időben a város utcáit mindenfelé a bennszülöttek élénk néptömege lepi el, s közöttük a bráhmán és a ksatria kasztbeli tünik fel leginkább.

Az idegen, a ki először találkozott ezen nemes fajjal, lehetetlen, hogy elfelejtse azt a benyomást, melyet e nép szép termete s értelmes kifejezésű arcvonásai gyakorolnak reá. A bráhmán s a rajput lépése mindig méltóságteljes; bőrszínük is világosabb, mint az alsórangú kasztbeli hinduké; mondhatnók nem sokkal barnább, mint a déli Európában lakó nemzetbelieké. A felső tartományokban lakó hindu jó katona, erőteljes, tevékeny és kitartó; szereti a testgyakorlatokat s nagy fáradságokat is elbir.

Alsó-Bengália népe ellenben puha természetű és szereti a békességet. Föl is van valahol jegyezve, hogy ez még soha sem adott katonát az angol hadseregnek. Jellemző példabeszéde azt mondja, hogy: «jobb sétálni, mint futni; jobb ülni, mint állni; de legjobb kényelmesen heverészni.»

Délre, a Komorin-fok felé a nép sokkal bar-

nább, sőt némely helyen majdnem oly fekete, mint a néger; különben a hindu arcvonása és haja olyan, mint az európai emberé; azonban magától értetődik, hogy annyiféle eredetű és szokású népfaj közt s oly változatos éghajlatu területen, a népesség sokféle volta csak természetes következmény.

A családi élet viszonyait Kelet-Indiában európainak igen nehéz tanulmányozni, mivel a valóság s a kasztbeli előítéletek átléphetetlen határt vetnek a szívélyes és fesztelen közlekedés gyakorlatának.

A keresztény ember saját egyéni tapasztalásból mit sem tudhat meg a hinduk családi berendezéseiről, mivel ők nem engedik meg, hogy részt vehessen életöknek azon különféle viszonyaiban, melyek egyedül képesek az emberi jellem gyöngéd vonásait feltüntetni. A hindu nép megítélésében sokszor fonákul és igazságtalanul jár el az idegen s minél járatlanabb viszonyaik ismeretében, annál nagyobb lármával szokta hangoztatni véleményét, hogy például: «barbár az indiai nép s kultiválni kellene európai szokások mintájára.» Pedig az emberi nem hihetőleg e néptől vette a polgárosodás első lendületeit. Nagy Sándor, a mint az Indus folyam partjait hozt, nagy terjedelmű országokra, böles valóságokról és szervezett kormányokra talált itten.

Megasthenes görög követ és történetíró említi, hogy a bráhmánok tudománya s önzetlen, szigorú viselete nagy benyomást tettek reá s nem tudja eléggé csudálni azt, hogy a midőn a görögök államaiban a heloták törvényesen megállapított közintézményt képezték, Indiában rabszolgaságra nem talált. A nőknek szeplőtlen viseletéről, a férfiak bátorságáról dicsérőleg emlékezik meg. Megasthenes azonban hét kasztot említ, de hibásan, mivel Menu, az ősrégi törvényhozó csak négyet alapított.

A kasztintézmény több mint háromezer év óta tartja magát Kelet-Indiában s annyira gyökeret vert a hindu nép életében, hogy azt semmiféle politikai vagy vallásbeli változás, sem a mogul tatárok pusztításai, sem az afghan vagy egyéb mohamedán hódítók uralma, sőt a keresztény vallás befolyása sem bírta megdönteni. Európai eszmékben nevelt szemlélő sehogysem bírja felfogni, hogy oly értelmes nép, mint a hindu, a kasztnak rideg korlátait megtúrja. Az angol kormánynak gyakran nagy akadályokat gördít ez útjába, különösen a nyugati eszmék terjesztésénél; mert a kasztok törvényei szigorú szabályok alá vetik a mindennapi élet legjelentékenyebb viszonyát is, és a vallás parancsainak teljesítése a kasztszabályok szigorú megtartásában összpontosul. A bráhmán pap csak azt tartja vallásos, jó hindunak, a ki saját kasztjához szigorúan ragaszkodik; különben hitének dogmái körül a hinduizmus igen türelmes. Papi tisztséget ugyan csak az végezhet, a ki bráhmánnak született, de az alsóbb rangú kasztoknak tagja lehet akárki azon feltétel alatt, hogy a bráhmánok papi fenségét elismeri s a kaszt szabályait megtartja.

Az őstörvényhozó, mint már említve volt, négy rendre vagy kasztra osztotta a hindu népet, azon hit alapján, hogy valamint az állatokat különféle nemek, úgy az embereket is külön osztályok szerint teremtette az istenség és miután minden egyén egy bizonyos kasztba lett bele teremtve, haláláig abban kell maradnia, mert ez a születés által meghatározott társadalmi viszonyoknak az egyedüli alapja. A hinduk szent iratai a négy Veda, melyek régiebbek, mint Menu törvénykönyvei, vagy a brahmanizmus.

Kasztjaik a következők:

1. A bráhmán vagy papi kaszt a teremtett lények legmagasabbjának tekintetik; a fejedelmek is legnagyobb tisztelettel tartoznak viseltetni iránta.

A bráhmán személye szigorú törvények által van védve e földi életben is; a jövőre nézve pedig bántalmazói örökké tartó kárhozottat vonnak magokra.

Tiltva van a bráhmánnak alacsony szolgálat-tételre szegődni vagy alamizsnát elfogadni, mivel kellő ellátásért az államnak és az ország nagyjainak kellett gondoskodniok; papi teendőiért illő jutalomra tartván számot.

A bráhmánok voltak mindenkoron a szanszkrit nyelven írott szent Védák értelmezői; egy szóval régente ők voltak kizárólagosan az írástudó és tanult osztály a társadalomban.

2. A második rend a ksatria, vagyis a katonai

kaszt. Sokkal alantabb áll ugyan, mint az előbbi, mindamellett kellő tiszteletben részesül, miután ezen két felső kasztnak érdeke abban állott, hogy egymás befolyását biztosítsák. A fejedelmek és királyfiak s a miniszterek ezen osztályhoz tartoztak, egy szóval, a kormányzás és a végrehajtó hatalom ezen kasztnak a feladata és születési kiváltsága. A törvény magyarázata a papok körébe tartozott ugyan, de az állam dolgaiba való beavatkozástól a papi kaszt teljesen ki volt zárva.

3. A harmadik kaszt neve *Vaisya*, vagyis a kereskedők osztálya. Hogy ezen kasztnak rangja

lik szét, azonban a saját meghatározott körében mindegyike igen szigorú, kizárólagos kasztbeli rendszabályokat tart fenn. Papi tisztséget végezni s a Védák magyarázatát teljesíteni ugyan csak annak lehet, a ki bráhmán születtől származott; de ma már a papi szolgálaton kívül más életkörülményben is találkozunk bráhmánokkal. Nem ritkán földműveléssel foglalkoznak, vállalkoznak katonai szolgálatot, sőt olykor kézimunka teljesítésére is szegődnek, ámbar ilyenekkel foglalkozniok Menu törvénye szerint tiltva volna.

A mi pedig az *egyén* viszonyát kasztjának követelményeihez illeti, az a következő négy kö-

bernek csak árnyéka is az ételre száll, abból a főrangú hindu többé enni nem fog, azon hiedelemben lévén, hogy vére az így megfertőzött étel által megszeplősítettnek, a mi nemcsak ezen a világon volna ártalmára, de jövődöbeli lelki üdvösségére is káros hatást gyakorolna.

A mindennapi foglalkozásra vagyis élethivatásra nézve a szabály az, hogy ez apáról fiura száll; a rézműves apának fia rézművésséget tanul, a fazekasé fazekas lesz, stb. S míg a bráhmán alsóbb rangú foglalkozást is vállalhat, az alsó kasztbeliek nem élhetnek hasonló szabadsággal.

Weinwurm fényképe.

RÉGI ÉS ÚJABB KÉPEK KIÁLLÍTÁSA A MŰCSARNOKBAN. — A VIII-ÍK TEREM.

nem állott valami magasán, bizonyítja a következő rendelet: «ha a bráhmán vendégszeretetet gyakorol, kötelessége, hogy a Vaisyával is éreztesse jószívűségét s engedje meg, hogy étkezhessek a *papi cselédekkel*.» Ezen kasztba tartoznak a kézművesek, a földművelők, állattenyésztők és a tőzsérek.

A 4-ik, a *Sudra*, vagyis szolgai kasztnak kötelességévé van téve a felsőbb rangú kasztokat, de különösen a bráhmánokat szolgálni.

Rövid szavakban összevonva, ilyen a négy eredeti hindu kaszt. Mai nap csak a bráhmán és a katonai kasztnak egyik osztálya, a Rajput (királyfi-osztály) tartotta fenn kasztját eredeti tisztaságában. A hindu nép tömege annyira összevegyült, hogy ma számtalan alkasztkra osz-

rülmény tekintetbevételével van szabályozva, t. i. a házasság, az étkezés, a mindennapi foglalkozás és a temetkezés szempontjából.

Saját kasztján kívül lépni házasságra minden hindunak tiltva van.

Az étkezésre nézve a szabályok sokkal szigorubbak ma, mint voltak a régi korban. Azon elvből kiindulva, hogy az étel minősége visszahat a vér tisztaságára, meg kellett határozni, hogy minő étket szabad élvezni, ki által kell azt elkészíttetni és kinek társaságában elfogyasztani. A két első kaszt húsételrel egyáltalában nem él; tehénhúst enni pedig a legnagyobb bűnök közé tartozik. Ha egy alsó kasztbeli egyén a bráhmán vagy ksatria ételét kezével megilleti, vagy ha az étkező előtt történetesen elmenő európai em-

A negyedik pont minden kasztbelire nézve igen nagy fontossága; t. i. a temetkezési szertartás szabályszerű véghezvitele, a *Sraddha*, vagyis a gyászviselés. Igen fontos cselekmény ez nemcsak az örökösödés szempontjából, de azért is, hogy a kaszt szabályai meg legyenek tartva.

A Bráhma-hit szerint az elhunynak tulvilági boldogsága a lélek vándorlás rendszeres elfogadásától föltételeztetik, ez pedig attól függ, hogy az örökösök szabályszerűleg jártak-e el a végtisztességnél? mert a hindu hite szerint nem elég, ha a tetem a máglyán elégett; végbe kell azután vinni még az engesztelő áldozatokat is, különben a lélek nem képes elválni a hamvaktól, de bolyongó marad, mint kísértet, a máglya helye körül.

I. FERENCZ JÓZSEF CSÁSZÁR ÉS KIRÁLY.

KOLLER Károly tanár legújabb (1888. márczius 6-iki) fényképe után.

Utánnymása tilos.

A haláleset minden hindu családban jajveszékeléssel és gyásznak megindításával adatik a szomszédok tudomására.

A tetem egyszerűen felrúházza a halottas nyoszolyára emeltetik és virágokkal, illatos szerekkel és tömjénnel behintve, készül a végtisztelet megadására.

A tropikus, forró égélj alatt a végbomlás tünetei az élet megszűntével gyorsan beállanak, ennélfogva a tetem elégetése késedelmet nem szenvedhet. Az ünnepélyes halotti kíséret tehát megindul a Ganga vagy más valamely szent folyam partjai felé. Első sorban mennek az énekesek gyász-zengedezéssel, utánok a női rokonok lépdelnek sikoltás és jajveszékelés között, zilált hajfűrtjeik vállakra omolnak. Ezután következik a tetem nyoszolyája, kasztbeliek által vállakon vitetve, oldala mellett a szent tűzparázs. A tetem után jönnek a legközelebbi firokonok, kezeiket a halottas nyoszolyára támasztva, két kerekű szekereken következnek a többi távolabbi családtagok, pénzadományokat szórva a néptömeg közé. A máglyához érve, a virágokkal feldíszített tetem a kész emelvényre tétetik, s a bráhmánok imáitól kísérve a legközelebbi firokon meggyújtja a máglyát, mely csakhamar minden oldalról lángra lobban s az elhamvadás a rokonok és a néptömeg szeme láttára és siránkozásai közt meggyengve.

Az elégetés után a halottas házhoz térnek vissza s az örökös a földre terített gyékényről tíz napig alig mozdul el, idejét böjt és ima között töltvén; ez idő alatt ruháját sem változtatja, haját, szakállát nem gondozza; csak a gyásznapok elteltével tér vissza rendes foglalkozásához, a falu borbélyja beszél, hogy ismét elvégezhesse kötelességét; a gyászoló pedig ruháját fölcseréli tisztával s a tizenkettedik napon elvégezi a *Sraddha* szertartást, mely abból áll, hogy a ki-mulznak lelki üdvössége javáért adományokat oszt ki pénzben s minél számosabb ételnemükben; a tizenharmadik napon meglátogatja a máglya helyét s az elhamvasztott maradványokat a szent folyam habjai közé veti. Ez a hindu temetkezési szertartás a magasb ranguaknál.

A bráhmánokat, kik ez alatt papi kötelességeiket végzik, gazdag ajándékokkal halmozzák el s általában a költségeskedés olykor határnélküli pazarlásig megyen. A rokonoknak ezen áldozatokért azon megnyugtató hite marad, hogy az elhunynak lelkét a túlvilág vándorlásain keresztül a végmegszabadulás felé segítették.

A balsorsnak legnagyobb csapásai közé számítja a buzgó hindu azt, ha valami akadály miatt a halotti szertartások meg nem tarthatók, mivel a bolygó lélek gonosz kísértetté változik át és siralmas állapotát azzal boszulja meg, hogy bünt és gonoszságot halmoz az élőkre.

A hindu örökösödési törvény szerint, melynek értelmében az angol bíró is ítél, csak az tekintetik törvényes örökösnek és csak az veheti át az örökséget, a ki a *Sraddha* szertartásait a bráhmánok hozzájárulásával teljesen végrehajtotta; ezt pedig csak az teheti meg, a ki vallásos hindu; önként értetődik tehát, hogy hindu örökség más hitűre nem szállhat.

A kasztvesztés a hindunál polgári és társadalmi halált jelent s azok sorsához hasonlítható, a kik a középkorban az egyház átkát vonták magokra. A vétkest csak a reáért bűnhődés kiállása után veszik vissza kasztjába.

Ilyen a hindu társadalom képe a saját honában, Kelet-Indiában. A kasztrendszer, a mint láttuk, minden egyénnek meghatározza nem csak vallási kötelességét, de megszabja mindennapi polgári és családi viselkedését is. Minden hindu saját kasztja körében él, szomszédja vagy más kasztbeli embernek ügyei iránt teljesen közönyös. Ennél fogva egész életén át korlátolt körében maradván, nemzeti élet kifejlődéséről, olyanról, mint azt Európában értjük, ily körülmények között szó sem lehet. Az orthodox hindu nem törődik azzal, hogy szülőföldét ki kormányozza, — mindaddig, míg kasztját nem háborgatják.

Egy másik eredménye a hindu kasztrendszernek az, hogy bár alacsonyabb fokú kaszthoz tartozzék is az illető egyén, mindaddig, a míg saját családjának és kaszt-társainak jó akaratát és becsülését bírja, nem irigylí a magasabb kasztbeliek rangját; másrésről nincs ok arra, hogy a magas rangú lenézze az alantabb állót, miután tudja, hogy mind ez a születés véletlene által lett meghatározva.

De e nemzeti közönyösség mellett fejlődni kezd

egy hitét vesztett új nemzedék, melyben már az egyéni nagyravágyás s a politikai hatalom és gazdagságra való törekvés fölismerhető. Különösen a mióta az angol kormány által szervezett egyetemeken a nyugati tudományok elvei ezerekre menő hallgatóság előtt adatnak elő. E növendékek száma azonban a nagy tömeghez képest még igen csekély és az orthodox hindu gyanuval tekint még a saját gyermekére is, a ki európai tanok szerint neveltetett és számalommal, lenézéssel van azok iránt, a kik a három-ezer éven át szilárdul megállott hit- és kaszt-alapokat valaha megdönthetőknek hiszik és remélik.

A KIRÁLY LEGUJABB ARCZKÉPE.

A ki *I. Ferencz József* ausztriai császárnak és Magyarország apostoli királyának jelen számunkban közölt arczképére tekint s látja a daliás, csaknem fiatalosnak mondható alakot, délczeget, egyenes tartásával és derült arcvonásaival: aligha hinné el, hogy egy olyan fejedelmet lát maga előtt, kinek vállait már közel negyven év óta nyomják az uralkodás terhei, és hogy csak kevés híja van, hogy a világ souverain uralkodóinak doyenje legyen.

A most 91-ik életévében elhunyt Vilmos német császár tizenhárom évvel volt fiatalabb uralkodó *Ferencz Józsefnél*, és ha Angliának 1838 június 18-án megkoronázott királynőjét, mint nőt, nem számítjuk, egész az új világba kell mennünk, hogy nagyobb állam olyan fejedelmére találjunk, a ki *Ferencz Józsefnél* hosszabb idő óta uralkodik. *II. Pedro*, Brazília császára ugyanis 1831 április 7-én jutott trónra, mint hat éves gyermek, személyesen pedig 1840 július 23-án vette át az uralkodást. Még az európai számtalan apró fejedelmek között is csak kettő van, a ki *Ferencz Józsefnél* hosszabb uralkodási időt tud fölmutatni. Egyik *II. Ernő* szász-kóburg-góthai herceg, a ki 1844 január 29-ikén foglalta el trónját, és *György Viktor* waldecki fejedelem, a ki 1845 május 15-én lett ugyan uralkodó, de akkor még 14 éves gyermek lévén, a tényleges uralkodást csak 1852 augusztus 17-én vette át, tehát később, mint a mikor *Ferencz József* uralkodását megkezdte.

Az arczkép, melyet ez alkalommal bemutatunk, királyunknak legújabb arczképe, alig néhány hetes. De ránk nézve nevezetes azért, mivel ez volt az első eset, hogy *Ő Felsége* Magyarországon, magyar fényképész műtermében vétette le magát.

Ő Felsége ugyanis fölhasználta Budapesten való legutóbbi tartózkodásának idejét, hogy meglátogassa *Koller Károly* tanárnak harminczadutczai fényképiró műtermét, melyből *Mária Valéria* főhercezkisasszonynak, továbbá *József* főherceg és *Koburg Fülöp* herceg családjá valamennyi tagjainak számos, sikerült arczképein kívül több művészi kivitelű fölvételeit ismerte már.

Kísérő szárnysegédét, *Freund* őrnagyot, a váróteremben visszahagyván, a király egyedül lépett be a fölvételi műterembe, s nyájasan üdvözlővén a magas látogatásról előre értesített *Koller* tanárt, figyelemmel nézegette a falon és albumokban elhelyezett képeket s elismeréssel nyilatkozott azok sikerült voltáról, midőn köztük ismetsre akadt.

A király ez alkalommal ismét tanujelét adá közmondásos emlékező tehetségének, számos arczot azonnal fölismervén, sőt még a festményekről másolt fölvételeknél is megnevezvén az eredeti kép művészeit.

Közben egyebek mellett érdeklődéssel tudakozódott *Koller* tanár szófiai útjáról, a ki tudvalevőleg huzamosabb időt töltött *Koburg Ferdinánd* udvarában s ott számos fölvételt eszközölt.

E látogatása alkalmával a király *Koller* tanár kérésére megengedte, hogy többféle fölvételt készíthessen róla. A fölvételek oly kevés időt vettek

igénybe, hogy azokat *Ő Felsége* legkevésbé sem találta fárasztóknak, sőt azok gyorsasága fölött csodálkozását fejezte ki, s így sikerült *Koller* tanárnak a királyt tizenkét különböző állásban fényképezni le. *Koller* tanár szívesége tette lehetővé mi nekünk is, hogy e fölvételek közül a legsikerültebbek egyikét bemutathassuk a «*Vasárnapi Ujság*» olvasóinak, mint a magyar király első magyar fényképének másolatát. A legsikerültebbek egyikének mondhatjuk már csak azért is, mivel az az állás, melyen képünkön látható, *Ő Felsége*nek a legszokottabb, tehát legtermészetesebb állása. Kétségkívül olvasóink közül is igen sokan látták ebben az állásban a magyar királyt.

A király látogatása a műteremben egész közönséget gyűjtött a harminczad-utczában az udvari kocsik körül. Egy műkedvelő a szembeeső ház ablakából e látogatásról két, úgynevezett «pillanatnyi fotografiát» vett föl, egyik *Ő Felsége*nek az udvari fogatból kiszállását tünteti föl, míg a másikon a király jól fölismérhető alakja abban a pillanatban van fölvéve, midőn a hintóba szállandó, a ház kapuján kilép. E két fölvétel mását kicsinyített alakban szintén bemutatjuk.

RÉGI ÉS UJABB KÉPEK KIÁLLÍTASA A MŰCSARNOKBAN.

A műcsarnok mostani kiállításához hasonlóra alig számolhatunk, vagy legalább egyhamar nem. Sok idő fog elmúlni, míg ismét alkalom kínálkozik, mikor a magánosok föltárják a nyilvánosság előtt, hogy mit gyűjtöttek, mit őriznek a festőművészet régi és újabb mestereitől. A kiállított 700 festmény magában is tekintélyes tömeg, igazi értékét azonban az egyes darabok magokban képviselik. Kétségtelen, hogy nem minden festmény eredete, művésze bizonyos, s a nagy nevekhez hozzáfér a kritika, de kétségtelen, hogy e kiállítás a festészet multjának tanulságos és gyönyörködtető képe és sok kitűnő mestert egyesít.

Magyarországon fényűzést nem vittek festészeti műtárgyakkal, még most is elég szerény a pártfogás. Nyilvános képtáraink a legutóbbi időkben alakultak. Az országos képtárhoz a véletlen juttatott. Azt a pompaszerető hg *Esterházyak* gyűjtötték s több magánképtárt vásároltak meg, mígnem a vagyoni rendezés szükségessé tette a becses és nagy gyűjtemény eladását, s a magyar kormány megvásárolta. A nemzeti muzeum képtára lassan fejlődött. A régi festőkhöz *Pyrker* érsek képtára juttatá; azután adományok gyarapították. Csak legújában vásároltak számára rendszeresen, minden évben modern festőtől. Mert a muzeumi képtár a modern festők; a mi régebbi kép volt benne, átvitték az országos képtárba. Az országos történelmi arczképesarnok csak pár év előtt alakult meg. Itt nem a műbecs, hanem a történelmi emlék a döntő. Régebbi arczképeket, vagy nevezetes szereplők arczképét bírók elismeréseméltó készséggel ajándékozták meg a képtárt, mely egyre bővül s a történetirónak és a festőnek egyaránt okulására szolgál. A vidéken ott van még a *Bruckenthal*-képtár Nagy-Szebenben. Több képtárunk nincs. Tekintélyesb magángyűjteményekről hallani sem lehet. Régi családi arczképeket őriznek a kastélyokban.

De hogy mégis, már régebbi időkben szintén megbecsülték nálunk a festészetet, őrizték annak egy-egy kiváló darabját és hogy az újabb időkben a festészet iránti szeretet emelkedik, mutatja a műcsarnok legújabb kiállítása. A gr. *Zichy*-család tulajdonában levő értékes festmények egész képtárral ismertetnek meg, melyet a tulajdonosok folyvást gyarapítanak régi és modern művészekkel. Gr. *Aradassy* Manó régi kép gyűjteménye két termet foglal el és értékes. A magánosok közül *Ráth* György képtára is olyan, minőt értékre és számra nézve csak keveset találunk. Aztán jön még számos műbarát, sok festménnyel, régikkel és újakkal vegyesen. Főuraink és vagyonos osztályunk a mi szerény művészi viszonyaink közepette kedvteléssel, áldozatokkal gyűjtenek. Látjuk, hogy a főúri kastélyok termei, gazdagabb polgárok szalonjai mennyi művészi értékkel dicsekednek.

A gazdagabb osztállynál a luxus mutatkozni kezd a festményekben is. Nem egy olyan modern festőtől találunk képeket, kiknek minden ecsetvonását még életökben arannyal fizetik. A francia *Meissonier*-nek, ki csak kicsiny képeket szokott festeni, egész vagyont képvisel egy-egy ténylegi festménye. A kiállításban négy *Meissonier* van; ebből egy gr. *Károlyi* Alajosé, egy hg. *Lichtensteiné*, kettő pedig a br. *Springer* testvéreké. Abban a teremben, a hol a négy *Meissonier*-kép külön spanyol-falon látható, vannak egyesítve az újabb idők legkedveltebb festői. Aránylag kis terem, a katalogusban VIII-ik számmal